

mechaniek heel den kosmos, en alle levensproces in dien kosmos, tot in zijn eersten oorsprong te verklaren. Het beginsel door de aanhangers der Evolutie beleden is *absoluut*. Niet alleen alle natuurkundige studie wordt in haar spoor gedreven, maar Herbert Spencer heeft in zijn *Data* ook de Ethiek, Haeckel van Jena, in zijn *Monismus von Religion und Wissenschaft* 1) ook de Religie, uit datzelfde beginsel afgeleid. En zonder overdrijving mag gezegd, dat juist uit dit *absolute* karakter der Evolutie de overmoedige ontspanning te verklaren is, die in moderne kringen almeer tegenover het overgeleverde Christendom valt waar te nemen. Dusver hadden wij in onze Christelijke kringen de bezieling van ons *het al* in-eenheid-saamvattend geloof boven onze tegenstanders vooruit. Zij verkwiјnden geestelijk in de diaspora van hun *Ignorabimus*. Maar dank zij het Evolutie-dogma zijn ook zij thans in het bezit gekomen van een alomvattend stelsel, van een uit één beginsel afgeleide wereld- en levensbeschouwing. Ook zij hebben thans op hun beurt een gronddogma, en hangen aan dat dogma met een door niets te schokken geloof. 's Menschen geest kan niet duurzaam buiten een antwoord op de vragen naar het ontstaan, het wezen en de toekomst der dingen. In het bezit van zulk een antwoord lag dusver ónze sterkte tegenover het *non liquet* der hoogere intelligentie. Maar juist *dit* voordeel is ons thans afgesneden. Immers, bestraald door den glans van het Evolutie-dogma, staan onze tegenstanders thans voor geen enkele dier vragen meer verlegen, en dwepend met hun nieuwe vondste zien de meesten hunner zelfs meêlijdend, zoo niet laatdunkend neêr op wie nog aan het oude gronddogma der Christenheid vasthoudt, en bij het geloof der vaderen in *Hem die den hemel en de aarde schiep*, zweert.

Jammer slechts dat met dezen hoogen jubeltoon over het gevonden Monisme de bittere werkelijkheid almeer in zoo pijnlijken strijd geraakt.

Met het opkomen van een nieuw geloof pleegde dusver zekere verheffing, zekere veredeling van ons menschelijk leven hand in

1) Dr. E. HAECKEL, *Der Monismus als Band zwischen Religion und Wissenschaft*. 8e ausgabe. Bonn 1899.